

Biblioteka „Kalendar“

Knjiga 109

Na korici
Šarlota Salomon
Iz Života? ili pozorišta? 1940–1942

Copyright © 2021, Jovica Aćin

Copyright © 2021 za Srbiju, AGORA

Ova publikacija se u celini ili u delovima ne sme umnožavati, prešampavati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača, niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvima distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama zakona o autorskim pravima.

JOVICA AĆIN

BANJA

i druge poslednje priče

Aleksandri
zbog toga što je većinu ovih priča delila sa mnom
i zbog hiljadu drugih stvari

Umesto prologa

U BOJI PREKRIVENOJ TAMOM

ZA JEDNU OD PRIČA, nazvanoj „Priča moga sina“, u mojoj zbirci *Mali erotski rečnik srpskog jezika*, napisano je da je u spomen Šarloti Salomon. A onda se u celoj priči Šarlota Salomon uopšte izričito ne spominje. Tako, jedva da ima nekog ko zna ko je zapravo Šarlota, koja meni mnogo znači, mada se kolebam šta mi ona tačno znači. Ta posveta je takoreći zagonetka, iako upućuje da je policijski događaj o odsečenoj ruci, oblivenoj krvlju koja je okorevala, i velikoj kao noga, ispraćen u „Priči moga sina“, možda život, a možda pozorište.

Šarlota, koju su roditelji, ali i intimni prijatelji, pretpostavljam, skraćujući njeno ime, zvali i Lota, blagovremeno je počela da sastavlja autobiografiju. Ko bi se setio da u svojoj dvadeset četvrtoj godini počne da radi na sopstvenoj biografiji? Lota se odlučila da to učini, a čini mi se da je osetila prilično jak nagon da pregne na taj poduhvat, za koji će, u njegovoj predigri, najaviti da mora ostati prekriven tamom. Život joj je rekao da ne odlaže svoj rad, koji će, u stvari, biti jedino njeno delo, a u kojem je htela da vidi svoje spasenje. Naginjem ka tome da u svakoj stvari vidim mrak koji nas vreba i zato ću reći da je ona rad započela samo dan kasnije ne bi stigla da okonča započeto, bez obzira što joj je preostala i hrpa nedovršenih prizora na kojima bi

radila ili možda ne bi radila. Neverovatno višestruko biće od papira ipak je rođeno. Pa i ona koja ga je stvorila, rođena je dva meseca pre nego što je prirodno očekivano njeno rođenje. Zato sam i rekao da je počela blagovremeno, mada nisam siguran da je svoj zadatak i završila onako kako je želela. Trebalo je da pretrči kratku stazu, ali da to bude što sporije, kao da trči maraton, i da u dve godine stane dvadeset godina. Ne berite brigu zbog moje nesigurnosti, jer Lota je svoju želju ispunila. Nanizala je zrnca maka na konac i dobili smo ogrlicu.

Problem sa svakom autobiografijom jeste u tome što nam je uskraćena mogućnost da je doteramo do poslednjih trenutaka svog života. Ti trenuci su valjda neizrecivi. Smrt nam oduzima priliku da ih nekako iznesemo na videlo. U Lotinom slučaju, iz njenih ličnih razloga, autobiografija je bila krik žrtve koji bi da prevari smrt.

Znamo da je Lota rođena 1917. godine, 16. aprila, u Berlinu. Ipak, mesto rođenja je pogrešno. Rođena je u mome srcu. Rođena je u svačijem srcu. Tako mi srce poverava dok se pribiram u gomili njenih autobiografskih listova čiji se redosled sam nameće i većina ih je označena brojkama. Ona ih je razdelila na predigru, sa detinjstvom, glavni deo, sa ljubavlju, i pogovor čiji prizori se odigravaju u izgonu. Predstava počinje, zavese na pozornici su razmaknute. Tu su navedena i imena glavnih likova. Kao da gledam u pravi pozorišni program.

Stanuju u zgradi na uglu, u berlinskoj četvrti Šarlotenburg. Stan je na četvrtom spratu.

Lota živi i sa svojom lutkom Amelijom odevenoj u cvetnu haljinicu i pleteni prsluk. Njih dve veoma liče jedna na drugu. Obe su očešljane na razdeljak i kosa im je svilenkasta. Dok su se, pod nadzorom dadilje, igrale u obližnjem parku, lutka odjednom shvata da je već dovoljno sazrela za samostalan život i odlučuje se da sama krene u svet. I njoj je bio dovoljan samo korak i već je nestala u svetu, ostavljajući za sobom rasplakanu Lotu. Prilazi joj visok i mršav čovek, krupnih očiju, toplog i pažljivog pogleda, sa ušima nalik mišjim i koje beže od lobanje. Pokazuje Loti kako ume da mrda ušima, a oči su mu crne, ogromne, grozničave. Lota ne prestaje da plače. Onda joj stranac objašnjava da je njena lutka krenula u svet, da ju je on sreo upravo na ulazu u park, a lutka ga je zamolila da u njeno ime pozdravi Lotu, kao i da Lota ne bude tužna što je lutka morala da ode bez pozdrava, pošto joj rastanci teško padaju. Vitki stranac, koji govori sa čudnim naglaskom i drži ruke prekrštene na grudima, prenosi Loti i da je lutka obećala da će joj pisati prvom prilikom, a to će verovatno biti već sutradan. Stranac će biti poštar i lično će Loti uručiti najavljeno lutkino pismo. Suze su prestale da oblivaju devojčicine obraze i ona sa uzdanjem u očima gleda u novopečenog poštara koji je skupio ramena kao da se smrzava u taj dan poznog leta. Zima je očito u njemu samom. Još većma je stisnuo ruke uz grudi.

Lota ga je nepoverljivo pogledala.

– Ali, zašto je otišla od mene – zapitala je.

Stranac je na tren bio zatečen tim prirodnim pitanjem.

– Pa njena uloga je da ode. Kad je put pozove, mora da se odazove. Lutka je odrasla, a život očekuje od nje da nađe

svoj put i da nauči da živi bez zaštite. Možda i da nađe ljubav.

– Pa ja Ameliju volim!

– Da, da, nema sumnje, i ona to veoma dobro zna. Ali, mora da nađe i drugačiju ljubav s kojom može zajedno da sanja i da se zajedno budi.

– I mi spavamo zajedno – rekla je Lota i opet su joj navrle suze.

– Postoji i drugačije spavanje. Uostalom, ne poznajem ni ja sve njene razloge, a ona je obećala da će ti pisati o svemu, znači i o tome. I ja sam, kao i ti, dabome, veoma zainteresovan da saznam šta ona ima da saopšti.

Verujem da je stranac u tom parku barem još jedared, ako ne i više puta, tako tešio devojkice čije su se lutke izgubile, jer lutkama je urođeno svojstvo da se gube u svetu. Može biti i da je bio u nekoj naročitoj prijateljskoj vezi sa svim lutkama koje su se zvale Amelija i stalo mu je bilo da se o njima ne misli kao o nevernicama. To je, razumljivo, samo moje nagađanje, i kad god naletim na takav ili sličan slučaj s lutkom muči me želja da proverim njegovu verodostojnost.

Crni stranac i Lota su se skoro svakodnevno viđali u parku, i stranac bi tada vadio novo lutkino pismo iz džepa i čitao ga Loti. Lutka je pisala o svojim neobičnim pustolovinama u dalekom belom svetu. Lota više nije plakala i s radošću je slušala o iskušenjima s kojima se njena Amelija suočavala tokom svojih lutanja. U poslednjem, dvadeset i nekom pismu, lutka je Loti opisivala kako se zaljubila i udala. Svadba je bila neopisivo vesela. Potom se stranac više nije pojavljivao. Grlo mu se stezalo i više nije mogao da go-

vori, pa ni da guta zalogaje, i čak mu je sve teže bilo i da pije vodu. O pivu je mogao samo da sanja. Završio je život u sanatorijumu. S bližnjima je, u poslednjim danima, razgovarao samo putem ispisivanja reči na papirićima. Na jednom od tih papirića, onemoćao, u hropcu, setio se i svojih prošlogodišnjih lutkinih pisama. Zavetovao je Doru, s kojom je živio u Berlinu i koja će ostati uz njega dok on ne bude izdahnuo, da budu spaljena i da baš ništa što je ikada u životu napisao ne ostane za njim, jer će svet svakako biti spokojniji bez njegovih reči. Lota je tada navršila sedam godina i zaboravila je i na svoju lutku i na stranca iz parka, poštara lutkinih pisama. Te zime, prilično ljute, izgubila je nekog važnijeg od lutke koja se, uostalom, lepo udala i prestala da joj piše o svom snalaženju u svetu.

Jednog od tih zimskih popodneva Lotina majka Franciska, France, oprhvana sumornim osećanjem, poželela je da prošetala. Šetaće sama, ali na ulicu, iz roditeljske kuće u kojoj se oporavlja i gde o njoj brine neka nemarna medicinska sestra, neće sići stepeništem. Izlazi kraćim putem, kroz prozor. Nije se ni ogrnula kaputom niti navukla čarape i obula cipele. Ništa na njoj osim spavaćice. Dovoljan joj je bio samo korak i već se, za sekundu, našla na pločniku. U to vreme su milioni ljudi po svetu umirali od gripe. Osmogodišnjoj Loti otac objašnjava da joj je majka umrla od gripe, kao i da je majčina loza osetljiva na tu vrstu virusa. Srećom, kaže joj on, Lota ne treba da brine, jer je u njoj i njegova krv, imuna na kletu gripu s majčine strane. Ne brine ona, ali iskustvo s lutkinim pismima nije sasvim iščilelo iz njenog pamćenja, pa se nada da će joj i majka tako pisati i u

pismu podrobno opisati kako izgleda nebo. Budi se noću, i po deset puta, odlazi do prozora, uverena da će tamo zateći anđela s majčinim pismom, ali anđela nema, nema ni pisma. Nema ni anđela iz parka, koji joj je donosio i čitao lutkina pisma.

Lota i otac nastavljaju da žive. Preselili su se, zamišljam, u drugi, podjednako prostran stan, na prvom spratu. Uzimajući stan na prvom spratu, da li je otac hteo da Lota bude bliže tlu i ne podleigne iskušenju majčine prečice za izlazak u šetnju?

Postepeno, iz godine u godinu, prebrodili su tugu. Lota se oseća donekle kao glavna očeva pratilja. Zavolela je crtanje. Lotin otac, Albert Kan, hirurg, profesor na Medicinskom fakultetu, obrazovan i sam iz lekarske porodice, ponovo se oženio, 1930, i doveo je Loti novu majku, a i prekinuo je da se posvećuje kćerki. On je savestan lekar, izgara, i više je s pacijentima nego kod kuće. A kad je kod kuće, voli satima da sedi u udobnoj velikoj fotelji. Pogledajte ga samo, uvek odeven pod konac, prsluk, kravata, veoma proćelav, loptaste glave, punačkih obraza, a osmeh mu ne silazi sa usana. Lota sad na njega gleda kao na bezobzirnog oca. Maćeha se zvala Paulinka Bimbam i bila je operaska pevačica, omiljeni mecosopran na tadašnjim svetskim pozornicama. Vedra, odsečna i neposredna, nije dugo trebalo da osvoji pastorku, ali ova vremenom oseća da je pod maćehinim pritiskom. Oseća i da je ljubomorna na maćehu, na pažnju koju njihovi probrani gosti zdušno poklanjaju maćehi. Paulinka je sklona da upravlja onima koji je okružuju, a i svi su joj se rado povinivali. Pored nje je malo ko mogao imati visoko mišljenje o sebi. Svejedno kako bilo, kad je Lota za-

uvek odlazila iz zemlje, u koferčiću, jedinom njenom prtljagu, poneće i ploču sa snimkom maćehinog pevanja u ulozi Karmen. Paulinka će, inače, nadživeti sve likove iz autobiografije. Umreće tek u sto trećoj godini. S mužem je, pošto je Lota otputovala na jug, planirala da odu u Ameriku i da se tamo sastanu sa Lotom. Dospeli su do Holandije i tamo bili uhvaćeni, sva im imovina oduzeta i uništena, pa i Lotina pisma. Našli su se u logoru Vesterbork, na istoku zemlje, ali su odatle nekako uspjeli da izmaknu i da se potom skrivaju. Bili su među retkima koji su preživeli. Do smrti će oostati u Amsterdamu.

Doktora Kana je, u Berlinu, policija uhapsila, 1938, internirala u Zaksenhauzen, mučila i naposljetku poštedela i, potkraj godine, pustila do daljnjeg. Paulinka je uzbunila svoje uticajne veze, pokušavajući da oslobodi muža. Zabranjeno mu je da predaje na fakultetu i počeo je da radi kao hirurg u Jevrejskoj bolnici. Istovremeno je, bez oklevanja, smesta, januara sledeće godine, poslao kćerku na neokupirani jug Francuske, Grinvaldovima, roditeljima njene majke, Marijani i Ludvigu, koji su tavorili u Vilfranšu-na-Moru, u vili izvesne Amerikanke, u kojoj su prihvatana izbeglička deca iz evropskih zemalja. Nisu stanovali u samoj vili nego u pratećoj kućici, u dnu vrta. Tu je na kraće vreme dom našla i Lota, usred velikog vrta, a onda je, sjeseni, s babom i dedom, u autobiografiji nazvanih baba Zvečka i deda Zvečka, nevoljno prešla u mali stan u Nici. Živeli su u svakodnevnoj krizi pod udarom izgnaničkog stresa i neizvesnosti da li će dočekati sutrašnji dan. Deda je stalno zvocao kroz svoju bujnu sedu bradu. Kome bi i bilo pota-

man u njegovoj koži? Babu je obuzela duboka melanholija. Jednog septembarskog jutra prokrala se u kupatilo, vezala uže i proturila glavu kroz omču. Konopac joj se zategao oko vrata. U taj tren je ušla Lota. Iz omče je izbavila babu, koja je već hroptala, i smestila je u postelju. Bila je potresena. Na to joj je i deda, u svojoj izgubljenosti, rekao stvari za koje nije znala. Govorio joj je o naslednom „virusu“, o ludilu i smrti.

Istrajna u tome da dokrajči ono što započne, *Gross-mama* je ubrzo uspeła u svom naumu. Odustala je od omče. Pošla je za svojim kćerima, kroz vazduh, u poslednju šetnju. Tako je, uostalom, bilo i s njenom starijom kćerkom. Ni Franciski nije išlo iz prve. Doza otrova koju je ispila bila je nedovoljna i povratili su je u život. Psihijatar je rekao da stvar kod nje nije zabrinjavajuća i da je u pitanju samo prolazna sentimentalna pometnja, pa ne treba očekivati da će France ponoviti tako „glupu stvar“. Ako je otrov bio glupa stvar, nekoliko dana zatim, ispostavilo se da je za nju prozor pametniji, a zacelo pouzdaniji kao rešenje. Lota je naslikala majku uoči kobnog skoka kroz prozor. Majka je u postelji, u poluležećem položaju, bezvoljna, telo joj je potpuno opušteno, u udovima nikakve čvrstine, i kaže: „Ne mogu to više da podnesem, tako sam sama.“ Docnije će Lota i sebe naslikati u istom položaju, u čamcu kojim vesla njena tajna ljubav. Čamac je nazvan imenom veslačeve verenice. Taj istovetan položaj usamljene majke i ćerke obuzete osećanjem, u isti mah, ljubavi i beznađa, trebalo bi da nas podseti na Mikelandelovu *Noć*, skulpturu kojom je dekorisana nova sakristija bazilike Svetog Lorenca u Firenci.

SADRŽAJ

Umesto prologa

U boji prekrivenoj tamom..... 7

Ima li koga..... 33

Hromo drvo..... 61

Visoka voda..... 81

Kamenje u nama..... 107

Pogled na Delft..... 121

Umesto epiloga

Banja..... 155

O piscu 175

Jovica Aćin
BANJA
i druge poslednje priče
Prvo izdanje
2021

Urednik i recenzent
Nenad Šaponja

Lektura
Snežana Savkić

Korektura
Olga Marković

Plasman
Internet knjižara AGORA
tel. +38164-648-2288
prodaja@agoraknjige.rs

Izdavač
A G O R A
Zrenjanin, Koče Kolarova 12 A
Agora – izdavaštvo, Novi Sad, Ilirska 16 A
e-mail: ns.agora@gmail.com; www.agoraknjige.rs

Za izdavača
Dragoslava Živkov Šaponja

Štampa

Novi Sad, Momčila Tapavice 2

*Izdavač zahvaljuje Sekretarijatu za kulturu AP Vojvodine,
koji je obezbedio deo sredstava za štampanje ove knjige.*

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.163.41-32

АЋИН, Јовица, 1946–

Banja i druge poslednje priče / Jovica Aćin. – 1. izd. –
Zrenjanin ; Novi Sad : Agora, 2021 (Novi Sad : Sajnos). –
177 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Kalendar / Agora, Zrenjanin ;
knj. 109)

Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-6053-324-3

COBISS.SR-ID 38088713